

**Tiesību teorijas, tiesību filozofijas un Latvijas tiesību vēstures
jomas 2024./2025. akadēmiskā gada ziemas eksāmena teorētiskās
daļas jautājumu un praktiskās daļas uzdevuma (kāzusa)
vērtēšanas vadlīnijas**

Saturs

Teorētiskās daļas jautājumi	3
1. jautājums. Tiesību teorija	3
2. jautājums. Tiesību filozofija	5
3. jautājums. Latvijas tiesību vēsture.....	7
Praktiskās daļas uzdevums.....	11

Teorētiskās daļas jautājumi

1. jautājums. Tiesību teorija

Tiesību normu piemērošana laikā ir saistīta ar noteiktiem vispārējiem tiesību normu intertemporālās piemērošanas principiem, jo īpaši gadījumos, kad likumdevējs jaunajā tiesiskajā regulējumā pats par to nav izteicies. Koncentrēti izklāstiet tiesību normu intertemporālās piemērošanas būtiskākos aspektus:

1. Īsi (2-3 teikumos) raksturojiet intertemporālās piemērošanas jēdzienu un nosauciet, kādā veidā var izpausties tiesību normas spēks laikā (un uz kādiem apstākļiem tas attiecas)! (3 punkti)

Tiesību normu intertemporālā piemērošana nozīmē tiesību normu iedarbības laika noteikšanu, lai noskaidrotu, vai tiesību normas tvērums no laika aspekta aptver konkrētās tiesiskās attiecības. Tiesību normu piemērotājs ar to saskaras situācijās, kad stājas spēkā jauns tiesiskais regulējums, kas aizstāj agrāko. Tiesību normas spēks laikā ir jānošķir no tiesību normas spēkā esības laika, kas ir laiks, kad tiesību norma ir stājusies spēkā pēc tās izsludināšanas līdz tiesību normas spēka zaudēšanas brīdim. Tiesību normas spēks laikā var sakrist un var nesakrist ar tiesību normas spēkā esības laiku.

Atkarībā no ietekmes uz tiesiskajām attiecībām izšķir uz nākotni vērstu spēku (attiecas uz nākamām tiesiskām attiecībām), tūlītēju (attiecas uz ievadītām tiesiskām attiecībām) un atpakaļvērstu spēku (attiecas uz noslēgtām jeb pabeigtām vai ievadītām tiesiskām attiecībām).

1 punkts piešķirams, ja sniegts pareizs un pietiekams jēdziena skaidrojums (2-3 teikumos izskaidrots intertemporālās piemērošanas jēdziens). Punktu var piešķirt arī gadījumā, ja atbildē ir kādas atsevišķas nebūtiskas nepilnības.

1 punkts piešķirams, ja precīzi identificēti trīs veidi, kā var izpausties tiesību normas spēks laikā – uz nākotni vērsts spēks, tūlītējs spēks un atpakaļvērsts spēks. Var būt atsevišķas terminoloģiskas atšķirības (piemēram, uz priekšu vērsts spēks vai atpakaļejošs spēks) – būtiski, lai būtu skaidri formulēta pareiza doma.

1 punkts piešķirams, ja precīzi noteikta iedarbība uz tiesiskajām attiecībām – uz nākotni vērsts spēks attiecas uz nākamām tiesiskām attiecībām, tūlītējs spēks – uz ievadītām tiesiskām attiecībām, atpakaļvērsts spēks – uz pabeigtām vai ievadītām tiesiskām attiecībām. Var būt atsevišķas terminoloģiskas atšķirības vai nebūtiskas nepilnības.

2. Kādi intertemporālo tiesību principi un kāpēc tiek piemēroti privātajās un publiskajās tiesībās, lai noteiktu jaunā tiesiskā regulējuma spēku laikā, ja likumdevējs pats par to nav izteicies? Kas nosaka šos principus? (3 punkti)

Privātajās tiesībās piemērojams uz nākotni vērsts spēks, proti, jaunais regulējums attieksies tikai uz nākamām tiesiskām attiecībām. Tas ir tāpēc, ka privātajās tiesībās darbojas pušu gribas autonomijas princips: puses autonomi nosaka savas tiesiskās attiecības un atbilstoši Civillikumam (3. pants) katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā

tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījusies vai izbeigusies. Neskartas paliek jau iegūtās tiesības.

Publiskajās tiesībās jaunajam regulējumam ir tūlītējs spēks, kas iedarbojas arī uz jau ievadītām tiesiskām attiecībām. Tas ir tāpēc, ka publiskās attiecībās ir iesaistītas sabiedrības intereses: jaunais regulējums, kas labāk regulē tiesiskās attiecības, ir piemērojams jau iesāktajās tiesiskajās attiecībās, negaidot to pabeigšanu atbilstoši vecajam likumam.

Šie principi ir juridiskās metodes: vispārējie tiesību principi, kas atvasināti no Latvijas tiesiskās sistēmas pamatnormas – demokrātiska tiesiska valsts.

1 punkts piešķirams, ja pareizi identificēti principi, kas nosaka jaunā likuma piemērošanu publiskajās un privātajās tiesībās, ja likumdevējs par to nav izteicies. Proti, jābūt norādītam, ka privātajās tiesībās normai šādos gadījumos ir uz nākotni vērsts spēks, savukārt publiskajās tiesībās – tūlītējs spēks. Punktu var piešķirt, ja ir kādas nebūtiskas nepilnības, bet no sniegtās atbildes saprotama pareizā doma.

1 punkts piešķirams, ja paskaidroti iemesli, kāpēc šāda pieeja. Proti, privātajās tiesībās – privātautonomijas princips un pušu brīvība, savukārt publiskajās tiesībās – sabiedrības kopējās, vispārējās intereses. Punktu var piešķirt, ja pamatojums pareizi izskaidrots, izmantojot arī citus principus.

1 punkts piešķirams, ja pareizi norādīts avots, kas nosaka šos principus. Proti, ka tie ir demokrātiskas tiesiskas valsts vispārējie tiesību principi, kas atvasināti no pamatnormas – demokrātiska tiesiska valsts.

3. Uz kādiem vispārējiem tiesību principiem ir balstīta tiesību normas adresātu aizsardzība pret tiesību normu iedarbības laika attiecināšanu uz jau izveidotām tiesiskajām attiecībām publiskajās tiesībās un privātajās tiesībās? Kā demokrātiskā tiesiskā valstī tiesību normai piešķirams atpakaļvērsts spēks? (4 punkti)

Publiskajās tiesībās: uz tiesiskās paļāvības un tiesiskās drošības principu (personas var paļauties uz to, ka tiesības, kas iegūtas saskaņā ar spēkā esošu tiesību aktu, noteiktajā laika posmā tiks saglabātas un reāli īstenotas).

Privātajās tiesībās: uz iegūto tiesību aizsardzības principu (Civillikuma 3. pants: katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījusies vai izbeigusies. Neskartas paliek jau iegūtās tiesības).

Tiesību normas atpakaļvērsts spēks nozīmē, ka tiesību norma tiek attiecināta uz tām situācijām, kuras ir radušās vēl pirms tiesību normas spēkā stāšanās brīža, proti, tā tiek piemērota gan jau pagājušām tiesiskajām attiecībām, gan tādām, kas vēl turpinās. Tiesību normai var piešķirt atpakaļvērstu spēku vienīgi tiesību normas izdevējs. Tiesību normai var paredzēt atpakaļvērstu spēku, ja tā publiskajās tiesībās paredz labvēlīgākas sekas nekā iepriekš noteiktās, kā arī tad, ja ir pietiekams pamats ierobežot indivīda uzticību tiesībām. Šajā gadījumā likumdevējam ir jāparedz “saudzējoši” pārejas noteikumi un/vai kompensācija, kā arī plaša un visaptveroša argumentācija, kas pierāda atpakaļvērstā spēka noteikšanas nepieciešamības atbilstību

samērīguma principam. Tiesību normas atpakaļvērsto spēku var noteikt, pielietojot kādu no trīs metodēm: 1) tiesisko seku atpakaļejošas iedarbības doktrīnu; 2) pabeigtu tiesisko attiecību doktrīnu; 3) iegūto tiesību doktrīnu.

1 punkts piešķirams, ja pareizi identificēti principi, kas piemērojami publiskajās tiesībās, proti, tiesiskās paļāvības princips un/vai tiesiskās drošības princips. Īpaši būtiski, ja tiek atpazīts un šajā kontekstā pieminēts tiesiskās paļāvības princips. Var būt pieļaujams attiecīgos principus arī saturiski aprakstīt vai terminoloģiski nosaukt citos vārdos, ja no sniegtās atbildes izriet pareizā doma.

1 punkts piešķirams, ja pareizi identificēti principi, kas piemērojami privātajās tiesībās. Te svarīga norāde uz iegūto tiesību aizsardzības principu vai Civillikuma 3.pantu (paskaidrojot domu, ka Civillikums atspoguļo vispārējo tiesību principu). Var būt pieļaujams attiecīgos principus arī saturiski aprakstīt vai terminoloģiski nosaukt citos vārdos, ja no sniegtās atbildes izriet pareizā doma.

1 punkts piešķirams par atpakaļvērsta spēka piešķiršanu publisko tiesību normai, ja tā ir labvēlīgāka personai. Proti, jābūt norādei, ka tiesību normai atpakaļvērstu spēku var piešķirt tikai pats normas izdevējs un tiesību norma paredz labvēlīgākas sekas nekā iepriekš noteiktās. Punktu var piešķirt arī gadījumā, ja atbildē ir kādas atsevišķas nebūtiskas nepilnības.

1 punkts piešķirams par atpakaļvērsta spēka piešķiršanu tiesību normai, ja tā ir nelabvēlīga personai. Proti, jābūt norādei, ka tiesību normai atpakaļvērstu spēku var piešķirt tikai pats normas izdevējs un ir pietiekams pamats ierobežot indivīda uzticību tiesībām. Te nepieciešama arī norāde, ka šādos gadījumos vajadzīga saudzējoša pāreja vai kompensācija, kā arī pietiekams pamatojums šādam lēmumam. Punktu var piešķirt arī gadījumā, ja atbildē ir kādas atsevišķas nebūtiskas nepilnības.

2. jautājums. Tiesību filozofija

Tiesību pozitīvisms turpina veidot mūsdienu jurista tiesību izpratni. Hanss Kelzens bijis viens no ietekmīgākajiem tiesību pozitīvisma domātājiem.

1. Kas ir pamatā tiesību sistēmas juridiskajam spēkam atbilstoši Hansa Kelzena teorijai? (3 punkti)

Pamatnorma. Tā ir teorētiska konstrukcija, kas pamato konstitūcijas un pārējo tiesību normu spēkā esamību. Atbilstoši tīro tiesību mācībai pamatnorma ir hipotētisks visas tiesību normu sistēmas pamats/pieņēmums, taču atrodas ārpus tiesību sistēmas. Visas pārējās tiesību normas balstās uz pamatnormu: pieņemot, ka pamatnorma ir spēkā esoša, arī visas pārējās tiesību normas ir spēkā esošas. Kelzens pamatnormu definējis kā juridisku fikciju. Pamatnorma ir spēkā esoša nevis kā pozitīva tiesību norma – jo tā nav radīta parastās likumdošanas procesā, to neviens nav noteicis un piefiksējis –, bet ir kā nepieciešamais priekšnoteikums visam likumdošanas procesam. Pamatnorma pati par sevi ir obligāta un ir spēkā, jo tiek pieņemts, ka tā ir spēkā. Tā ir ārpus tiesību aktu sistēmas. Tā kā pamatnorma ir obligāta un spēkā esoša, tad visas pārējās uz tās balstītās tiesību normas ir spēkā esošas.

3 punkti par atbildi, kurā nosaukta pamatnorma un sniegts pilnvērtīgs pamatojums, tostarp norādīts, ka H.Kelzena teorijā pamatnorma ir hipotētiska, tā nav expressis verbis definēta.

2 punkti par atbildi, kurā nosaukta pamatnorma, taču nepilnīgi, bet bez kļūdām raksturots iepriekšminētais.

1 punkts par atbildi, no kuras var noprast, ka pretendents ir izpratne par H.Kelzena pamatnormas jēdzienu.

2. Kā strukturē tiesību sistēmu jeb kāda ir tiesību sistēmas uzbūve atbilstoši Kelzena teorijai? (3 punkti)

Kelzens tiesību sistēmu strukturēja piramīdas formā (tiesiskās kārtības “pakāpienu uzbūve/konstrukcija”) Stufenbau (a ‘pyramid of norms’) pēc tiesību normu juridiskā spēka kritērija, jo tiesību normām ir dažāds juridiskais spēks. To nosaka pēc tiesību normas pieņemšanas kārtības. Kelzena ieskatā tiesības ir vienota, dinamiska sistēma, kurai ir raksturīga hierarhiska tiesību normu un normu izdevēju sakārtotība (tiesību normas, kas tiek pieņemtas un var tikt atceltas). Ņemot vērā tiesību dinamisko raksturu, tiesību norma ir spēkā tāpēc un tiktāl, ciktāl tā ir radīta jeb pieņemta noteiktā veidā, proti, veidā, ko nosaka cita norma un šī pēdējā minētā norma veido tās spēkā esamības pamatu. Tiesību normas spēkā esamības pamats vienmēr ir cita norma. Tādējādi tiesības veido normu sistēmu, tiesību aktu hierarhiju, kura normas ir savstarpēji saistītas un atkarīgas. H. Kelzena ieskatā vienā tiesību aktu hierarhijā iespējams izkārtot tikai vienas tiesību sistēmas normas.

Tiesību sistēmas hierarhiskā struktūra jeb uzbūve var tikt attēlota šādi: no pamatnormas izriet konstitūcija, kas ir pozitīvo tiesību augstākajā līmenī. Tai seko vispārējās tiesību normas, kas radītas likumdošanas procesā: likumi (H.Kelzens īpaši nenodala likumus no citu valsts varas institūciju pieņemtiem normatīvajiem aktiem atbilstoši parlamenta deleģējumam). Tām seko tiesību piemērošanas akti, kuru pieņemšanas procedūru nosaka normatīvie tiesību akti (individuālas normas, kuras veido tiesu un administratīvās iestādes, risinot konkrētas lietas).

3 punkti par atbildi, kurā pilnvērtīgi raksturota tiesību sistēmas uzbūve hierarhiskā piramīdas formā saskaņā ar H.Kelzena teoriju.

2 punkti par atbildi, kurā nosaukta hierarhija/ piramīdas forma, taču nepilnīgi, bet bez kļūdām sniegts pamatojums.

1 punkts par atbildi, no kuras var noprast, ka pretendents ir izpratne par H.Kelzena teoriju par tiesību sistēmas uzbūvi.

3. Kādu institūciju iesaka izveidot Kelzens, lai novērstu pretrunas tiesību sistēmā, un vai šāda institūcija ir izveidota Latvijas Republikā (lūdzu, pamatojiet atbildi)? (4 punkti)

H.Kelzena ieskatā ir iespējamas pretrunas starp dažāda līmeņa normām, piemēram, likumdevējam neievērojot konstitūcijā iekļautos procedūras noteikumus vai noteikto likumu saturu. Lai tiesību sistēma funkcionētu pilnvērtīgi, konstitūcijā noteikta ne tikai tai atbilstošu

likumu/administratīvo aktu/tiesas nolēmumu spēkā esamība, bet arī antikonstitucionālu likumu/administratīvo aktu/tiesas nolēmumu atcelšanas procedūra. H.Kelzens pretrunu tiesību sistēmā risinājumiem izvirzīja legalitātes prezumpciju: kamēr norma formāli nav atzīta par nelikumīgu/ neatbilstošu augstāka juridiskā spēka normai, tā ir spēkā. Saskaņā ar legalitātes prezumpciju normas neatbilstība augstāka juridiskā spēka normām ir jāpārbauda speciālas procedūras kārtībā.

H. Kelzens ieteica specializētu konstitucionālās kontroles institūciju: konstitucionālo tiesu. Konstitucionālā tiesa pārbauda, vai ir izpildīti konstitūcijā noteiktie likumu izdošanas priekšnosacījumi. Ja konstitūcija vienkāršajam likumdevējam piedāvā vairākas alternatīvas un ja likumdevējs ir izvēlējies kādu no šīm leģitīmajām alternatīvām, tad konstitucionālā tiesa šo izvēli nedrīkst kritizēt; tiek izskatīta nevis likumdevēja izvēle, bet gan tikai tas, vai tas ir darbojies konstitūcijas ietvaros.

Jā, Latvijas Republikā ir izveidota institūcija, kas realizē konstitucionālo kontroli: Satversmes tiesa. Tā izskata lietas par likumu un citu normatīvo aktu atbilstību Satversmei. Plašākā nozīmē ar konstitucionālo kontroli saprot jebkādu pārbaudes formu, ar kuras palīdzību tiek kontrolēta publisko tiesību subjektu, kā arī citu personu, kas realizē publiskās funkcijas vai izveidotas, lai piedalītos publiskās varas realizēšanā, izdoto tiesību aktu un darbības atbilstība konstitūcijai.

4 punkti par atbildi, kurā pilnvērtīgi norādīts uz H.Kelzena ideju par konstitucionālo tiesu izveides nepieciešamību un pretrunu tiesību sistēmā novēršanu speciālas procedūras kārtībā. Ir nosaukta Satversmes tiesa un sniegts pilnvērtīgs tās funkciju/pilnvaru raksturojums.

3 punkti par atbildi, kurā ir norādīts uz H.Kelzena ideju par konstitucionālo tiesu izveides nepieciešamību un pretrunu tiesību sistēmā novēršanu speciālas procedūras kārtībā. Ir nosaukta Satversmes tiesa. Sniegti pareizi, taču nepilnvērtīgi pamatojumi.

2 punkti par atbildi, kurā ir norādīts uz H.Kelzena ideju par konstitucionālo tiesu izveides nepieciešamību. Ir nosaukta Satversmes tiesa. Nav vai sniegti kļūdaini pamatojumi.

1 punkts par atbildi, no kuras var noprast, ka pretendents ir vispārējs priekšstats par H.Kelzena ideju par konstitucionālo tiesu izveidi un lomu.

3. jautājums. Latvijas tiesību vēsture

"Baltijas vietējo likumu kopoju III daļa. Civiltiesības" (1864) (turpmāk – BVLK III daļa) ir viens no ievērojamākajiem tiesību spoguļiem (likumiem) Latvijas tiesību vēsturē un pamata avots Latvijas Civillikumam (1937). BVLK III daļa tiesību zinātnieku vidē tiek saukta arī par Baltijas Civillikumu vai Bunges Civillikumu par godu tā izstrādātājam prof. Fr. G. fon Bungem.

1. Atbilstoši kādas tiesību skolas tradīcijai tika izstrādāta BVLK III daļa? Kas bija BVLK III daļas pamatā esošie avoti (nav prasīts uzrakstīt konkrētus tiesību aktus, bet tikai pamatā esošos avotus, piemēram, kanoniskās tiesības)? (3 punkti)

(Vācu) vēsturiskā tiesību skola.

BVLK III daļas pamatā esošie avoti bija romiešu tiesības (tostarp pandektu tiesības, kanoniskās tiesības) un ģermāņu tiesības (tostarp vietējās Baltijas vāciešu tiesības un paražas). Vēl citu avotu norāde kā, piemēram, viduslaiku bruņinieku tiesības, zviedru mantošanas tiesības u.tml., vērtējama atzinīgi.

3 punkti par atbildi, ja norādīts uz (vācu) vēsturisko tiesību skolu, kā arī romiešu tiesībām un ģermāņu tiesībām. Sīkāks tiesību avotu skaidrojums nav prasīts. Tomēr atzinīgi vērtējams, ja atbilde satur detalizētu avotu uzskaitījumu, piemēram, pandektu tiesības, kanoniskās tiesības, Baltijas vāciešu tiesības un paražas, viduslaiku bruņinieku tiesības, zviedru mantošanas tiesības u.tml.. Ja atbilde satur šādu detalizētu avotu uzskaitījumu, vērtētājs var apsvērt iespēju piešķirt papildu punktu par Latvijas tiesību vēstures jautājumu, kompensējot iztrūkstošu punktu 10 punktu sistēmā.

2 punkti par atbildi, ja norādīts uz (vācu) vēsturisko tiesību skolu vai romiešu tiesībām un ģermāņu tiesības.

1 punkts par atbildi, no kuras izriet, ka jurista kvalifikācijas pretendents ir priekšstats par uzdoto jautājumu.

2. BVLK III daļa izšķir tādus institūtus/jēdzienus kā pūrs, līdzdeva un rīta dāvana (jeb rīta balva). Lūdzu, īsi raksturojiet, kāds mērķis bija pūram, līdzdevai un rīta dāvanai (jeb rīta balvai) un kurš no laulātiem (sieva vai vīrs) tos ienesa ģimenē vai dāvināja viens otram! (4 punkti)

Pūrs – "Pie pūra pieder visāda kustama manta, kuru sieva iestājoties laulībā, ienesusi sev līdzī tieši priekš sevis un mājas iedzīves" (15. p.).

Līdzdeva – "Līdzdeva sastāv no tiem nekustamiem īpašumiem vai kapitāliem, kā arī dažādām tiesībām lietot svešu mantu, ko sieva ienes vīram ne vienīgi izdevumu segšanai laulībā iestājoties, bet ar nolūku, lai ar šo mantu visā laulības laikā atvieglotu viņam ar laulības dzīvi saistītos izdevumus" (16. p.).

Rīta dāvana (rīta balva) – "[...] pie sievas atsevišķās mantas pieder arī dāvanas, kuras viņai personīgi nolemtas, un tā saucamā rīta dāvana (Morgengabe), ja tādu tiešām vīrs pasniedzis rītā pēc kāzām. Uz šo balvu pilnīgi attiecināmi noteikumi par dāvinājumiem starp laulātiem [...]". (28. p.).

4 punkti par atbildi, ja atbilde satur visu trīs jēdzienu/institūtu (pūra, līdzdevas un rīta dāvanas) skaidrojumu saviem vārdiem, bet saturiski līdzīgi sagaidāmā atbildē norādītam šo jēdzienu/institūtu skaidrojumam.

3 punkti par atbildi, ja atbilde satur divu jēdzienu/institūtu (pūra, līdzdevas vai rīta dāvanas) skaidrojumu saviem vārdiem, bet saturiski līdzīgi sagaidāmā atbildē norādītam šo jēdzienu/institūtu skaidrojumam.

2 punkti par atbildi, ja atbilde satur viena jēdziena/institūta (pūra, līdzdevas vai rīta dāvanas) skaidrojumu saviem vārdiem, bet saturiski līdzīgi sagaidāmā atbildē norādītam šī jēdziena/institūta skaidrojumam.

1 punkts par atbildi, no kuras izriet, ka jurista kvalifikācijas pretendents ir priekšstats par uzdoto jautājumu, t. i., no atbildes izriet, ka šie jēdzieni/institūti izriet no laulāto mantiskām tiesībām.

3. Vai zemāk uzrakstītā likumiskās mantošanas sistēma atbilst 1937. gada 28. janvārī pieņemtam Latvijas Civillikumam (CL) tā pamata redakcijā? (Jā/Nē, īss pamatojums). Vai zemāk uzrakstītā mantošanas sistēma atbilst spēkā esošai CL mantošanas sistēmai? (Jā/Nē, īss pamatojums) (3 punkti).

Likumiskā mantošanā mantinieki līdzīgās daļās ir:

pirmajā kārtā – mirušā bērni (arī adoptētie), laulātais un vecāki (adoptētāji), kā arī mirušā bērns, kas dzimis pēc viņa nāves;

otrajā kārtā – mirušā brāļi un māšas, viņa vectēvs un vecmāte kā no tēva puses, tā arī no mātes puses.

Otrās kārtas mantinieki tiek aicināti mantot pēc likuma vienīgi tad, ja nav pirmās kārtas mantinieku vai, ja tie mantojumu nepieņem, kā arī, ja visiem pirmās kārtas mantiniekiem ir atņemtas mantošanas tiesības.

Tā ir padomju mantošanas sistēma, kas pēc likuma pazīst ierobežotu ar tuvākiem radniekiem (adoptētiem) mantinieku loku. Konkrētā gadījumā citēts Latvijas PSR Civillikuma (1963) 555. pants. Jautājumā nav prasīts raksturot darba nespējīgas personas mantošanas tiesības, kas ir bijusi mirušā apgādībā ne mazāk par vienu gadu līdz tā nāvei. Tomēr, ja atbilde satur norādi uz šādas personas mantošanas tiesībām saskaņā ar padomju tiesībām, tas ir vērtējams atzinīgi.

Līdz ar to citētā tiesību norma neatbilst ne 1937. gada 28. janvārī pieņemtai Latvijas Civillikuma (CL) pamata redakcijai, ne CL spēkā esošai redakcijai. CL nesatur norādes, cik tālu var būt radniecība, lai būtu tiesības mantot. Radnieka mantošanas tiesība pastāv tiktāl, ciktāl var pierādīt mantinieka radniecību ar mantojuma atstājēju (resp.: CL nepazīst ierobežotu mantinieku loku). Sk., piemēram, CL (pamata un spēkā esošās redakcijas) 404. panta 4. punktu: "ceturtā šķirā manto pārējie pēc pakāpes tuvākie sāņu radnieki, neizšķirot pilnīgo radniecību no nepilnīgās.", 410. pants: "Ceturtā šķirā nav pārstāvības tiesības, kādēļ tuvākās pakāpes radnieki nepielaiž mantot attālākās, bet ja ir vairāki vienāda tuvuma radnieki, tad tie visi dala mantojumu savā starpā pēc galvām. Šajā šķirā arī neievēro ne vairākkārtēju radniecību (212. un 402. p.), ne izšķirību starp pilnīgu un nepilnīgu radniecību (213. p.)."

3 punkti par atbildi, ja norādīts, ka uzrakstītā sistēma neatbilst ne CL pamata, ne CL spēkā esošai mantošanas sistēmai pēc likuma, jo CL nesatur norādes, cik tālu var būt radniecība, lai būtu tiesības mantot (vai arī kā citādi saprātīgi pamatots, ka uzrakstītās mantošanas tiesības neatbilst ne CL pamata redakcijai, ne spēkā esošai redakcijai). Ja atbildē bez tam tiek norādīts, ka jautājumā minētā mantošanas sistēma atbilst padomju mantošanas tiesībām ar norādes īsu

pamatojumu, vērtētājs var apsvērt iespēju piešķirt papildu punktu par Latvijas tiesību vēstures jautājumu, kompensējot iztrūkstošu punktu 10 punktu sistēmā.

2 punkti par atbildi, ja norādīts, ka uzrakstītā sistēma neatbilst spēkā esošai mantošanas sistēmai pēc likuma, jo CL nesatur norādes, cik tālu var būt radniecība, lai būtu tiesības mantot (vai arī kā citādi saprātīgi pamatots, ka uzrakstītās mantošanas tiesības neatbilst spēkā esošai CL redakcijai). Savukārt par CL pamata redakcijas atbilstību uzrakstītai sistēmai atbildē nav dota nepārprotami aplama atbilde.

1 punkts par atbildi, no kuras izriet, ka jurista kvalifikācijas pretendents ir priekšstats par uzdoto jautājumu.

Praktiskās daļas uzdevums

Ilva Kantāne kopš studiju gadiem Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātē nopietni aizrāvās ar lībiešu valodu, tradīcijām un kultūrvēsturisko mantojumu. Viņa apguva lībiešu valodu un pat publicēja vairākus dzejoļus lībiski. Tiklīdz radās iespēja, Ilva Kantāne iegādājās īpašumā māju Lībiešu krastā un aktīvi iesaistījās vietējās kopienas kultūras aktivitātēs.

Pandēmijas laikā viņa bija organizējusi attālinātos lībiešu valodas kursus pieaugušajiem un arī piedāvāja lībiešu valodas un kultūras nodarbības skolās. Ilva Kantāne bija pārliecināta, ka lībiešu identitātes uzturēšanai nepieciešama plaša valstiska atbalsta programma un principiāla nostāja vairojot lībiešu valodas klātesamību publiskajā saziņā. Viņu iedvesmoja pieņemtais Latviešu vēsturisko zemju likums, un uz tā pamata viņa sagatavoja iesniegumu pašvaldības domei, kurā izklāstīja virkni priekšlikumu un ierosinājumu par lībiešu kultūrpolitikas pamatiem. Attiecīgo iesniegumu Ilva Kantāne sagatavoja un iesniedza lībiešu valodā.

Pēc kāda laika Ilva Kantāne saņēma pašvaldības atbildi uz iesniegumu, kur korektā veidā latviešu valodā tika uzteikta viņas pilsoniskā aktivitāte un izteikta pateicība par vērtīgiem priekšlikumiem, paužot cerību, ka jaunās kultūrpolitikas iniciatīvas Latviešu vēsturisko zemju likuma ieviešanai dos iespēju tās īstenot.

Ilva Kantāne par saņemto atbildi bija ļoti sašutusi, jo uzskatīja to par formālu atrakstīšanos. Īpaši viņu aizskāra, ka uz iesniegumu lībiešu valodā tika atbildēts latviešu valodā. Tas liecinot, ka lībiešu jautājumi neesot svarīgi un pašvaldība tiem neveltot pietiekamu uzmanību. Ilva Kantāne pēc konsultācijām ar juristiem nolēma vērsties ar pieteikumu administratīvajā tiesā, uzskatot, ka nav saņemta atbilde pēc būtības.

Savu pieteikumu tiesai Ilva Kantāne sagatavoja un iesniedza lībiešu valodā. Liels bija viņas pārsteigums, saņemot tiesneša lēmumu, ka viņas pieteikums atstāts bez virzības, jo pieteikums neatbilst Valsts valodas likuma prasībām, un viņai ir pienākums novērst konstatētos trūkumus un iesniegt pieteikumu valsts valodā.

Ilva Kantāne nolēma par šo lēmumu iesniegt blakus sūdzību, jo uzskatīja to par nepamatotu un neatbilstošu Satversmei un Latviešu vēsturisko zemju likumam. Viņa uzskatīja, ka lībiešiem kā senai Latvijas pamattautībai un pirmiedzīvotājiem (autohtoniem) ir tiesības lietot savu valodu saziņā ar valsti, un viens no valsts pienākumiem esot pieņemt oficiālus dokumentus un uz tiem atbildēt šajā valodā. Tādas tiesības lībiešiem paredzot arī Valsts valodas likums un likums "Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju".

Viņa arī vērsa uzmanību, ka Latvijas valsts neizturoties vienlīdzīgi un taisnīgi pret lībiešiem, jo nepieļauj dokumentu iesniegšanu viņu valodā, kā to ļaujot latgaliešiem. Šāda politika esot diskriminējoša un pārkāpjot valsts uzņemtās saistības pret lībiešiem.

Blakus sūdzībā Ilva Kantāne lūdza arī pārbaudīt Administratīvā procesa likuma normu atbilstību Valsts valodas likumam un Latviešu vēsturisko zemju likumam, jo ar Administratīvā procesa likumu ir izslēgtas jebkādas lībiešu tiesības un senā Latvijas pamattautība esot

latviskoti un padarīta neredzama administratīvajā procesā. Šajā reizē blakus sūdzību Ilva Kantāne sastādīja un iesniedza vienlaikus lībiešu un latviešu valodā.

Lūdzu sniegt argumentētas un pamatotas atbildes uz jautājumiem:

1. Kāds lēmums būtu jāpieņem par Ilvas Kantānes iesniegto blakus sūdzību? – 1 punkts

1 punkts piešķirams par atbildi, ka Ilvas Kantānes iesniegtā blakus sūdzība uzskatāma par neiesniegtu un atdodama atpakaļ iesniedzējai, ja sniegts pietiekams attiecīgās atbildes pamatojums un dotas norādes uz tiesību normām.

1 punktu var piešķirt arī par pareizu atbildi, ja pamatojums ir pareizs, bet līdz galam precīzi nav norādītas tiesību normas, kas to nosaka.

Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 315.panta pirmo daļu likumā jābūt noteiktai iespējai pārsūdzēt tiesas lēmumu, lai par to varētu iesniegt blakus sūdzību. Administratīvā procesa likuma 192.panta otrā daļa neparedz iespēju iesniegt blakus sūdzību par kāzusā minēto tiesneša lēmumu.

Līdz ar to saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 324.panta ceturto daļu blakus sūdzība jāuzskata par neiesniegtu un jāatdod atpakaļ iesniedzējam.

2. Kādas juridiskās metodes jāizmanto, lai izlemtu jautājumu par Ilvas Kantānes iesniegto blakus sūdzību? – 1 punkts

1 punkts piešķirams, ja pareizi minētas visas izmantojamās juridiskās metodes. Būtiski, ka atbilde uzrāda izpratni par juridisko metožu izmantošanu (nav minētas metodes, kuras nav nepieciešamas šā jautājuma izlemšanai, piemēram, kolīziju risināšanas metodes, vispārējo tiesību principu atvasināšana un konkretizēšana, tiesību tālākveidošanas metodes).

1 punktu var piešķirt arī par atbildi, kurā ir nebūtiskas neprecizitātes (piemēram, metodes nosaukumā).

Izmantojamās juridiskās metodes: būtisko faktisko apstākļu noteikšana, piemērojamās tiesību normas atrašana, tiesību normas pārbaude (zemākā un augstākā kritika), tiesību normas interpretācija, subsumpcija, tiesisko seku noteikšana, lēmuma pamatojums.

3. Vai un kāpēc pašvaldībai ir pienākums pieņemt un izskatīt iesniegumu lībiešu valodā? – 1 punkts

Latviešu vēsturisko zemju likumā, Valsts valodas likumā un likumā "Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju" sniegtās garantijas lībiešu valodai tiktāl nesniedzas. Vienlaikus labas pārvaldības princips, lībiešu kā pirmiedzīvotāju (autohtonu) īpašais tiesiskais statuss Latvijas Republikā un tiesību formālisma aizliegums prasa: cik vien objektīvi iespējams, pašvaldībai būtu jāpieņem šādi iesniegumi un jāmēģina pašai saprast tā saturu. Īpaši tas attiecas uz pašvaldību, kuras teritorijā ir lībiešu kultūrtelpa.

1 punkts piešķirams par atbildi, kurā norādot vispārējos tiesību principus, konstatēts attiecīgs pašvaldības pienākums un sniegts pamatojums.

1 punkts var tikt piešķirts arī par atbildi, kurā izvērsti pamatots, norādot konkrētas likumu normas, ka šāds pienākums juridiski pašvaldībai nepastāv. Vienlaikus te būtu svarīgi, ka ir norāde, ka arī šajā gadījumā pašvaldība var pielikt saprātīgas pūles un pati noskaidrot iesnieguma saturu (labas pārvaldības princips skar arī šo aspektu).

4. Vai un kāpēc būtu pamatots Ilvas Kantānes arguments, ka pret lībiešu valodas lietojumu pastāv diskriminējoša attieksme, salīdzinot ar latgaliešu rakstu valodas lietojumu oficiālā saziņā? – 1 punkts

Arguments nav pamatots. Latgaliešu rakstu valoda atbilstoši Valsts valodas likuma 3.panta ceturtajai daļai un Latviešu vēsturisko zemju likuma 4.panta astotajai daļai ir vēsturisks latviešu valodas paveids. Latviešu vēsturisko zemju likuma preambula atzīst divas latviešu rakstu valodas tradīcijas. Savukārt lībiešu valoda ir atsevišķa valoda, kas nav latviešu valodas paveids. Līdz ar to pastāv objektīva atšķirība valodu lietojumā oficiālā saziņā, kas fiksēta kā likumos, tā arī piemērošanas praksē.

1 punkts piešķirams par atbildi, kurā pareizi norādīta pastāvošā atšķirība starp valodām un tā izskaidrota, norādot attiecīgā jautājuma izlemšanai piemērojamās tiesību normas.

1 punkts var tikt piešķirts arī par pamatotu atbildi, ja tajā nav norādītas visas nepieciešamās tiesību normas, bet atšķirība starp valodām izskaidrota no valodniecības zinātņu perspektīvas (valodu klasifikācija pēc valodu materiālās līdzības (radniecības)).

5. Vai tiesneša lēmums atstāt Ilvas Kantānes iesniegto pieteikumu bez virzības ir pamatots? – 1 punkts

Tiesneša lēmums ir pamatots. Valsts valodas likuma 10. panta otrā daļa paredz pienākumu lietot valsts valodu. Iesniegtais pieteikums neatbilst Administratīvā procesa likuma 192. panta pirmās daļas 1. punkta (Valsts valodas likuma ievērošana) prasībām. Lībiešu valodai nav valsts valodas statusa (Satversmes 4. pants un Valsts valodas likums) un tiesvedībā tā nav izmantojama.

1 punkts piešķirams par atbildi, ka tiesneša lēmums ir pamatots, ja sniegts pietiekams attiecīgās atbildes pamatojums un dotas norādes uz tiesību normām.

1 punktu var piešķirt arī par pareizu atbildi, ja pamatojums ir pareizs, bet līdz galam precīzi nav norādītas tiesību normas, kas to nosaka.

6. Kādi un kāpēc tiesību palīgavoti varētu tikt izmantoti lēmumā, lai pamatotu Ilvas Kantānes pieteikuma atstāšanu bez virzības? – 1 punkts

Senāta judikatūra, doktrīnas atziņas, īpaši izceļot vēsturnieku un valodnieku pētījumus par lībiešiem un lībiešu valodu un kultūru, ANO dokumenti par pirmiedzīvotāju tiesībām (ieteikumtiesības, soft law), normu izstrādes (sagatavošanas) materiāli (īpaši attiecībā uz Latviešu vēsturisko zemju likumu), u.c.

1 punkts piešķirams par atbildi, kurā norādīti vismaz 3 iespējamie tiesību palīgavoti, tos arīdzan saturiski raksturojot kāzusa jautājuma kontekstā (vairāki no šiem avotiem jau norādīti studentiem kāzusa risināšanai izmantojamo avotu sarakstā).

1 punktu var piešķirt arī par atbildi, kurā ir nebūtiskas neprecizitātes vai minēta tikai judikatūra un doktrīna.

Ja atbildē līdzās tiesību palīgavotiem minēti arī citi tiesību avoti, kas nav tiesību palīgavoti, bet gan patstāvīgie tiesību avoti (piemēram, normatīvie tiesību akti, Satversmes tiesas spriedumi vai Eiropas Savienības Tiesas spriedumi), par sniegto atbildi piešķirt 1 punktu nevar.

7. Kāpēc valsts valoda Latvijas Republikā ir konstitucionālās identitātes elements? Kādas tiesiskās sekas tas rada? – 1 punkts

Valsts valoda ir nacionālās valsts principa elements. Satversmes ievads paredz kā vienu no valsts pastāvēšanas mērķiem latviešu valodas kā vienīgās valsts valodas pastāvēšanu cauri gadsimtiem. Latvijas Republika veidota, latviešu nācijai īstenojot pašnoteikšanās tiesības, un tāpēc valsts valoda var būt tikai latviešu valoda.

Latviešu valoda ir vienīgā valsts valoda. Nevienai citai valodai nevar tikt piešķirts līdzvērtīgs tiesiskais statuss. Tas nozīmē, ka priekšlikumi kādai citai valodai noteikt valsts valodas statusu vai paredzēt oficiālu lietojumu, būtu pretrunā ar Latvijas konstitucionālo identitāti. Tāpat pretrunā ar to būtu jebkāds latviešu valodas lietojuma sašaurinājums.

To apstiprina Satversmes tiesas spriedumos ietvertās atziņas, kā arī Eiropas Savienības tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakse.

1 punkts piešķirams par pareizu atbildi, ja sniegts pietiekams attiecīgās atbildes pamatojums un dotas norādes uz Satversmes normām un Satversmes tiesas praksi (norādes uz šiem avotiem studentiem pieejamas avotu sarakstā).

1 punktu var piešķirt arī par pareizu atbildi, ja pamatojums ir pareizs, bet līdz galam precīzi nav norādīti tiesību avoti, kas to nosaka.

8. Vai pastāv pretruna starp Administratīvā procesa likumu, no vienas puses, un Valsts valodas likumu un Latviešu vēsturisko zemju likumu, no otras puses, kā to norāda Ilva Kantāne? Kurš regulējums būtu piemērojams? – 1 punkts

Pretruna nepastāv, jo šajā gadījumā Administratīvā procesa likuma 192. panta pirmās daļas 1. punkts dod norādi uz Valsts valodas likumu (tā ir norādes norma) un paredz tiesiskās sekas tikai tad, ja nav ievērots Valsts valodas likums. Līdz ar to saturiski attiecīgais tiesību jautājums apspriežams atbilstoši Valsts valodas likuma regulējumam. Savukārt Latviešu vēsturisko zemju likuma 4. panta septītās daļas garantijas nav tik tālejošas, lai regulētu lībiešu valodas lietojumu tiesvedībā.

1 punkts piešķirams par pareizu atbildi, ja sniegts pietiekams attiecīgās atbildes pamatojums un dotas norādes uz attiecīgajām tiesību normām.

1 punktu var piešķirt arī par pareizu atbildi, ja pamatojums ir pareizs, bet līdz galam precīzi nav norādītas tiesību normas, kas to nosaka.

9. Vai lībiešu valoda ietilpst Satversmes 4.panta pirmā teikuma tvērumā? – 1 punkts

Neietilpst. Satversmes 4. panta pirmais teikums attiecas un valsts valodas statusu piešķir latviešu valodai. Lībiešu valoda ir atsevišķa valoda, kas nav uzskatāma par latviešu valodu (tās paveidu).

1 punkts piešķirams par pareizu atbildi.

10. Kāpēc nepieciešama pirmiedzīvotāju (autohtonu) tiesību atzišana un aizsardzība? – 1 punkts

Vēsturiskā taisnīguma atjaunošana, cilvēktiesības (īpaši cilvēka cieņa, diskriminācijas aizliegums), kultūras daudzveidības saglabāšana, ilgtspēja un sabiedrības integrācija (var norādīt arī vēl citus apsvērumus no ANO deklarācijas preambulas). (Attiecīgā ANO deklarācija studentiem norādīta izmantojamo avotu sarakstā).

1 punkts piešķirams par pareizu atbildi, ja sniegts pietiekams attiecīgās atbildes pamatojums un dotas norādes uz attiecīgajiem tiesību avotiem, no kuriem tiek atvasināta atbilde.

1 punktu var piešķirt arī par pareizu atbildi, ja pamatojums ir pareizs, bet līdz galam precīzi nav norādīti tiesību avoti, kas to nosaka.